

DOCENT PHDR. EMIL SCHIECHE VE VZPOMÍNKÁCH PAMĚTNÍKŮ VE ŠVÉDSKU

BLANKA KARLSSON

Cesty historického bádání začínají různě buď na základě podnětu od samotného badatele/ autora anebo díky inspiraci/přání ze strany jiných badatelů, někdy snad i na základě náhodného setkání s tou kterou osobou, s tím kterým archivním pramenem atd.

Na badatelských kongresech i v jiných situacích společenského života pozoruji, kterého badatele bych si sama pro sebe v duchu zařadila mezi „Světla Evropy“ podle Komenského představ (tj. badatelská osobnost s vědeckou pokorou a zároveň lidský krásný člověk velikého srdce). „Moje Světla Evropy“ mi pak svítí na mé badatelské cestě jako vzory, jež vedou mé kroky v bádání. Zde je na místě napsat hned na začátku mého příspěvku, že Dr. Václav Babička je jedním z těch mých světél, které mi svítí i po svém odchodu na věčnost. Nikdy se nevyrovnám jeho veliké osobnosti, ale jedno máme společné ... den, měsíc a rok narození – 28. 5. 1949! Tím těžší byla pro mne zpráva o jeho odchodu. Smutné překvapení, žal, ale zároveň vědomí onoho světla, které svítí dál a věčně. Pane doktore, věřím v nesmrtnost lidské duše, a proto Vám píšu, že až do konce svého života budu cítit vděčnost za Váš dopis, psaný spolu s PhDr. Jiřím Křesťanem dne 28. 1. 1999. Dovoďte mi, abych zde citovala klíčové věty z dopisu: „Jako archiváři přirozeně velice vítáme, že již nyní myslíte na uložení Vašich písemností ve vhodném archivu. Považovali bychom si za čest, kdybyste se rozhodla pro náš archiv. Vašemu archivu bychom věnovali náležitou odbornou péči. Je ovšem jasné, že musíte zvážit především možnost uložení písemností ve vhodném archivu ve Švédsku. Témata Vašich vědeckých výzkumů jsou ovšem spojená s oběma zeměmi a jejich výsledky budou zajímavé pro švédské i české badatele“. Pane doktore, ano, ano, Národní archiv je ovšem pro mne na prvním místě, kam dávám archiválie „na oltář vlasti“ a teprve ten švédský je jaksí jen pobočkou (dosud 6,05 archivních metrů ve vlasti, 1 archivní metr ve Švédsku; archivy rostou o každoroční přírůstky).

Ještě jedna klíčová myšlenka výše zmíněného dopisu zde stojí za zmínku – zájem archivářů o Emila Schieche. V té době jsem měla za sebou Pittrovu konferenci v roce 1995, to jest první kroky bádání o Emilovi Schieche, a to na základě přání tehdejšího ředitele Pedagogického muzea J. A. Komenského, doc. PhDr. Tomáše Pasáka, CSc, který mě požádal o výzkum činnosti Emila Schieche po jeho odchodu do Švédska. Později v roce 2002 jsem jela na kongres archivářů v Jindřichově Hradci, díky návrhu/přání pana doktora Babičky, který považoval téma Emila Schieche za vhodné pro téma tohoto kongresu.¹

¹ Osobnosti historika Emila Schiecheho a jeho dílu jsem se věnovala již v řadě příspěvků, zejm. Karlsson, Blanka: Historik Emil Schieche ve Švédsku, In: Přemysl Pitter – život – dílo – doba. Praha 1996, s. 133–146; táž: Historik Emil Schieche ve Švédsku. In: Archiváři ve XX. století. Jindřichův Hradec 2002, s. 25–36; táž: Hodin, Vaněk, Schieche and their Writings in Sweden during World War II (and after). In: Scholars in exile and dicta-

Emil Schieche – život v datech

Dne 10. 11. 1901: narozen ve Vídni německým rodičům Josefovi a Bertě Schieche, kteří pocházeli z Děčína.

V raném mládí německé reálné gymnázium v Praze, poté studium historie a dějin umění v Praze a v Lipsku.

1924: doktorát v Praze o zahraniční politice Jana Lucemburského. Jeho hlavní obory: pomocné vědy historické, historie a dějiny umění.

1925–1930: vědeckým pracovníkem Českého zemského archivu aj. československých vědeckých pracovišť pro dějiny.

1925–1929: badatelské cesty v Československu, Rakousku, Itálii, Francii, Lucembursku, Belgii, Německu. Badatelská témata: Jan Lucemburský, počátky humanismu, zprávy zahraničních vyslanců Rudolfa II v Praze.

1930: svatba s Norkou Esther Horjen.

1930–1932: ve vedení Institutu pro archiv a výuku dějin v Berlíně (Archivwissenschaft und geschichtswissenschaftliche Fortbildung).

1931–1932: opět na cestách po Československu a Rakousku.

1932–1945: lektorem češtiny na univerzitě ve Vratislavi.

Březen 1939: za Protektorátu Čechy a Morava povolán do vedení politického archivu Ministerstva zahraničních věcí. V dubnu přijíždí do Prahy z Vratislavi, aby tam převzal politický archiv československého ministerstva zahraničních věcí, které se likvidovalo. Ubytován u Bratří na Jungmannově třídě, rodina přijela v květnu 1941. Děti dostaly německé kamarády a společně chodily do evangelického kostela na mše pro děti. Nejvíce jich bylo z Dejvic.

Léto 1939 – bratři faráři Souček a Sochor přišli do Černínského paláce za Emilem Schieche, aby jim pomohl dostat od říšského protektora povolení nové volby seniora církve po zemřelém v této funkci. Nový uchazeč studoval ve Švýcarsku a USA a měl jen americké vysvědčení. Schieche jednal se státním sekretářem Burgsdorffem a věc byla kladně vyřízena, senior ustanoven.

Jakožto říšský komisař měl za úkol zachovat sbírky Slovanské knihovny pro bádání slovanských jazyků a literatur a k tomu dostal kolektiv zaměstnanců, aby provedli katalogizaci. Ve styku s ministrem školství Janem Kaprasem chrání zaměstnance knihovny a vyřizuje stížnosti bratří.

Září 1941: po nástupu Heydricha zbaven funkcí na základě „politické nedůvěry“.

1942 povolán do Wehrmachtu, kde zůstal až do roku 1945.

1943: gestapo se začíná zajímat o jeho aktivity v církvi.

Velikonoční pondělí 1944 v 6 hodin ráno: paní Schieche, norská příslušnice s teologickým vzděláním z Kodaně a New Yorku na gestapu. Gestapo zakázalo její biblickou školu a kněze Piesche.

8. května 1945: vojákem u Pardubic, kde bojoval proti Američanům, ale potom uprchl z armády, ukrýval se ve sklepě u kamaráda Kolmana v jedné vesnici. Na jeho radu se vypravil do Prahy, kde se Přemysl Pitter mezitím ujal jeho paní a čtyř dětí, které byly v dětském domově v Mýtě u Rokycan. Schieche povolán k výslechu do Bartolomějské ulice, kde dostal papíry na to, aby se s ním zacházelo jako s Čechem. Dostává klíč od svého bytu.

torship of the 20th Century, elektronicky www.science.usd.cas.cz/en/materials.html [přístupeno 15. 4. 2014];
táz: Pokračování badatelsko-kongresových pamětí ve Švédsku. Hospodář 10, 2011, s. 12–13. Komplettní bibliografie autorky a řada podkladů k danému tématu je dále k dispozici, viz Národní archiv, fond Karlsson Blanka, PhDr., Ph.D. (ELNAD 1371)

Květen 1945: setkání s Přemyslem Pittrem, stává se členem pražské skupiny Hnutí pro mezinárodní smír.

6. 6. 1945: cesta/útek rodiny (bez Emila Schieche) přes Plzeň do Švédska, paní Schieche psaná v papírech jako vdova.

Po kapitulaci 1945: dostává Přemysl Pitter tři zámky rodiny Ringhofferů, aby uskutečnil své dílo – záchranu židovských dětí z Terezína a více než sto německých dětí bez rodičů.

1945–leden 1946: učí u Pittra německé děti v předmětech náboženství a němčina.

Leden 1946: odjezd do Švédska.

Několik let po příchodu do Švédska se stává asistentem profesora Nilse Ahnlunda.

1949: práce ve švédském Říšském archivu.

1950: začíná učit na Stockholmské univerzitě.

1955–1968: docentem historie a pomocných věd historických na Stockholmské univerzitě. Působil zde až do důchodu. V této době spolupráce při vydávání říšských akt a korespondence říšského kancléře Axela Oxenstierny.

1960: členem vedení Královské historické akademie ve Švédsku.

Na univerzitě ve Stockholmu působil do důchodu, ale vědecky pracoval až do konce svého života. Pro sudetské Němce ve Švédsku byl autoritou a při své vědecké činnosti udržoval kontakt s kolegy z německých, rakouských univerzit a s Prahou.

28. 2. 1985: umírá v Stockholmu, kde je také pohřben.

Nejstarší syn Helge žije se svou rodinou ve Stockholmu. Jemu vděčím za velké množství zde citovaného materiálu, který mi poskytl z otcovy pozůstalosti.

Emil Schieche ve vzpomínkách pamětníků ve Švédsku

Björn Helmfrid (1915–1999), švédský historik, autor celé řady vědeckých knih na téma dějiny Norrköpingu, Söderköpingu, psal mj. historické studie významných osobností jako Louis De Geer, mecenáš Komenského, vydával též písemné prameny, např. edice korespondence významných osobností švédských dějin. „Emila Schiecheho jsem poznal osobně na badatelských seminářích Říšského archivu ve Stockholmu. Byl to velmi solidní člověk, jehož vědecká práce vzbuzovala úctu“ (ústní podání sdělené mi v době naší spolupráce ve Společnosti Starý Norrköping, kde jsme oba vydávali tiskem naše vědecké práce.)

Lars O. Lagerkvist, bývalý student Emila Schieche: Jeden z mnoha přistěhovalců, kteří měli v době 2. sv. války v domácí zemi přerušenu svou vědeckou kariéru a byli nuceni vytvořit si novou totožnost ve Švédsku ... asistentem prof. Ahnlunda díky svým velkým znalostem v oboru, zejména v práci se staršími rukopisy na základě mnohojazyčných znalostí, hlavně středověké latiny. Brzo zahájil přednášky v oboru paleografie při stockholmské vysoké škole a v roce 1950 se stal docentem pomocných věd historických. ... Vedl semináře a přednášky v oboru středověké latiny, paleografie, diplomatiky, historické geografie, středověkých dějin aj. ... [neuvádím zde fakta, o kterých je již výše zmíněno v životních datech]...Lagerkvist pokračuje: Nutno však zdůraznit jeho činnost učitele od konce 40. let. Jakožto jeho bývalý žák před více než dvaceti lety v oboru paleografie a středověké latiny bych chtěl vyjádřit svou vděčnost za vše, co mne i jiné naučil, protože jdeme dále v bádání starších dějin v mnoha rozličných oborech. Jeho vyučování na základě velké moudrosti a důkladnosti obohacené přátelským humorem a nadšením, bylo velmi užitečné a z žáků se v budoucnu stali přátelé na celý život. (Dvoustránkový článek Emil Schieche – 75 let. Článek je z majetku syna Helgeho bez odkazu na pramen.)

Christopher V. Warnstedt, kolega a přítel: Švédské historické bádání ztratilo v Emilu Schieche jednoho ze svých významných představitelů po všech stránkách i v oborech, kte-

ré mu byly vlastní. Tento vědec měl především neobyčejně vyvinutý cit pro jazyky. Ovládal všechny jazyky rakouské monarchie, k tomu latinu, řečtinu, švédštinu a čínštinu, když manželka byla misionářkou v Číně... Ze švédského hlediska je snad nejdůležitější jeho činnost recenzenta v odborné historické literatuře, jež se týkala německých území a zemí bývalého Rakouska-Uherska. (švédský deník Svenska Dagbladet, 16. 3. 1985)

J. Hemmerle: ... Archivář, diplomatik, paleograf, docent historie, který přispěl k bádání v otázkách česko-německých vztahů, pochopil jako nikdo jiný stavbu dvou světů – symbiózu česko-německého života do roku 1945... tragický osud vědce v době mezi dvěma světovými válkami na základě nepříznivé politické atmosféry. Protože je mezi českými, polskými a německými historiky neobvyklá znalost švédštiny, je Schiechův význam větší i na základě kontaktů mezi švédskými a jinými badateli z výše jmenovaných zemí. Emil Schieche – humanistická osobnost na rozhraní dvou živlů – germánského a slovanského, kde hledal pravdu a pochopení mezi těmito dvěma rozdílnými světy. (Nachruf auf Emil Schieche, Bohemia 26, 1985, s. 396–399.)

Závěrem

Emil Schieche, historik, archivář, lektor češtiny, předválečný člen pražského Hnutí pro mezinárodní smír, vysoký říšský úředník, prostý voják Wehrmachtu a poté vojenský zběh, spolupracovník Přemysla Pittra, docent historie a pomocných věd historických na univerzitě ve Stockholmu, člen vedení Královské vědecké akademie ve Švédsku, autor vědeckých historických knih.

Komenský, Smetana, Schieche aj. osobnosti ve Švédsku jsou snad navždy přitažlivými tématy pro další a další generace badatelů před námi i po nás. Schieche psal o Komenském, Smetanovi aj., já píšu o Komenském, Smetanovi, Schieche aj. Vše se prolíná ve znovuhledání a nacházení naší totožnosti zahraničních Čechů v cizině, zesílené právě bádáním o těchto velikých osobnostech, kteří zde byli před námi.

Výběrová bibliografie Emila Schiecheho

- Bibliografie děl Emila Schiecheho v chronologickém řazení podle let vydání [neúplné – opis strojopisného seznamu z materiálu od syna Helgeho Schieche ve Švédsku]
Příspěvky k dějinám politiky Jana Lucemburského. Zprávy Českého zemského archivu VII, Praha 1927.
Ein Schweidnitzer Formularbuch Johans von Neumarkt, Zeitschrift für Geschichte Schlesiens LXI, 1927, (Dissertation).
Svídnický formulář Jana ze Středy. Časopis archivní školy, Praha 1927.
Die Herkunft Johans von Neumarkt. Archiv für Kulturgeschichte XX, 1928.
Neues über Johann von Neumarkt. Zeitschrift für Geschichte Schlesiens LXV, 1931.
Der Böhmische Winkel in der Grafschaft Glatz. Schlesisches Jahrbuch VII, 1935.
Die Morawen und ihre Sprache. Schlesisches Jahrbuch VII, 1935.
600 Jahre Trentschiner Vertrag. Nationalsozialistische Schlesische Hochschul-Zeitung IX, 15, 1935.
Die tschechische Uebersetzung der „Baba“ von August Scholtis. Der Oberschlesier XVII, 1935.
Deutsche und Tschechen in der tschechischen Geschichtsschreibung.
Nationalsozialistische Schlesische Hochschul-Zeitung X, 6, 1936.
Zeitschrift des Vereins für Geschichte Schlesiens, Register zu den Bänden 48–65. Breslau 1936.

- Die tschechische Auslandspropaganda in der Gegenwart. Volk und Reich XIII, 1937.
Glatz. Handwörterbuch des Grenz- und Auslandsdeutschtums, Band III, 1938.
- Geschichte Schlesiens. Abschnitt: Politische Geschichte 1327–1526. Breslau 1938.
Handwörterbuch des Grenz- und Auslandsdeutschtums, Beitrag Glatz 1938.
- Josef Pekař und die Wallensteinsforschung. Zeitschrift des Vereins für Geschichte Schlesiens, LXXII, 1938
- Die Kultur der Tschechen, Handbuch der Kulturgeschichte. Potsdam 1941.
- Östeuropa som historiskt problem och den östeuropeiska historieskrivningen [Východní Evropa jako historický problém a východoevropský popis dějin]. Historisk Tidskrift [ústřední časopis Svazu švédských historiků] 1948.
- Präsident Benesch und die Aussiedlung der Sudetendeutschen. Deutsche Rundschau 1948.
- Det österrikiska arkivväsendet [organizace rakouského archivu]. Historisk tidskrift 1949.
- Das schwedische Archivwesen in den letzten 20 Jahren. Der Archivar II, 1949.
- Tyska ordens arkiv, dess nuvarande öde och dess öppnande för vetenskaplig forskning [archiv německého řádu, jeho současný osud a otevření pro vědecké bádání]. Historisk Tidskrift 1950.
- Die skandinavische Geschichtsschreibung der Gegenwart und die grosse nordische Krise von 1808 bis 1814. Die Welt als Geschichte 1950.
- Schwedens Bemühungen um die deutsch-lutherische Gemeinde Bukarest. Festschrift Hermann Aubin 1950.
- Nachrichten über Archivalien in der Tschechoslowakei. Der Archivar 1950.
- Nachrichten über Archive in der Tschechoslowakei. Der Archivar III, 1950
- Die Archive der deutschböhmisches Städte nach der Aussiedlung. Stifter-Jahrbuch II, 1951.
- Die Sudetendeutschen in Schweden. Stifter-Jahrbuch II, 1951.
- Prags Annahme des englisch-französischen Plans am 21. September 1938. Stifter-Jahrbuch III, 1953.
- Rikskanslaren Axel Oxenstiernas skrifter och brevväxling, 1633 – okt-dec, biträdande utgivare.
- Svenska Riksdagsaktern jämte andra handlingar som höra till statsförvaltningens historia, Förste serien 1521–1718, Avd. II, tiden fr. 1611, del II:2 1617, bitr. Utgivare. [...Dva výše jmenované tituly jsou tištěné prameny: edice korespondence kancléře Oxenstierny a říšská akta – vydáno 1954 – Schieche byl zástupcem vydavatele]
- Edvard Beneš und die slavischen Ideen. Zeitschrift für Ostforschung 1955.
- Der Leitartikel in The Times vom 7. September 1938, Stifter-Jahrbuch IV, 1955.
- Die Rosenbergsche Bibliothek vor und nach 1648. Stifter-Jahrbuch V, 1957.
- Intryck från en arkivresa i Tyskland [Dojmy z archivní cesty do Německa]. Svenska Arkivfundets skriftserie nr. 4, Arkiv, samhälle och forskning, 1958.
- Die dänische Blockade Rostock 1628 und Schweden. Hansische Geschichtsblätter 1959.
- Sudetenländische und slowakische Geschichte in tschechischer marxistischer Sicht. Stifter-Jahrbuch VI, 1959.
- Schwedisch-finnische Beiträge zur Forschung. Zeitschrift für Ostforschung 1960.
- Rikskanslaren Axel Oxenstiernas skrifter och brevväxling I:11/1, 1634 jan-mar ...[spisy a korespondence říšského kancléře Axela Oxenstierny s poznámkou, že edice je v tisku, což dokazuje datum napsání celého seznamu – 60. léta].
- Recenze v časopisech Historisk Tidskrift, Historische Zeitschrift, Zeitschrift für Ostforschung, Aussenpolitik.

Prameny k Emilovi Schieche, tj. archivní materiály a tituly z díla Emila Schieche, které byly použity v níže uvedených studiích autorky a poté odevzdány do Národního archivu v Praze (chronologické řazení podle roku vydání)

- Životopisné údaje o Emilovi Schieche; Národní archiv (NA), fond Prezidium policejního ředitelství v Praze 1931–1940, sign. S-85/120, kart. 1699, devět stran strojopisu z r. 1937.
- NA, fond PŘ – Evidence obyvatelstva, pobytová karta Emila Schieche.
- NA, fond K. H. Frank, inv. č. 109-5-34. Dopis od Emila Schieche ze dne 21. ledna 1941 a odpověď ze dne 28. ledna 1941.
- Die Anfänge der Deutschen St. Gertruds-Gemeinde zu Stockholm im 16. Jahrhundert, Münster. Köln 1952, 170 s. Pfingstblätter des Hansischen Geschichtsvereins, Blatt XXII Geschichte der Deutschen St. Gertruds-Gemeinde zu Stockholm, Band I, die Anfänge im 16. Jahrhundert von Emil Schieche
- J. A. Comenius und Schweden. Archiv für Kulturgeschichte, 50, 1968, Heft 1, 7 s.
- Die Kultur der Tschechen. In: Die Kulturen der Westslaven und Südslaven. Frankfurt/M 1970, s. 11–89.
- 400 Jahre deutsche St. Gertruds Gemeinde in Stockholm 1571 – 1971, Festschrift von Emil Schieche, Stockholm 1971, 63 s.
- Das Schicksal der deutschen militärinternierten in Schweden. In: Zur Geschichte der deutschen Kriegsgefangenen des Zweiten Weltkrieges, Band XV, [bez data, dedikace z r. 1975], 36 s.
- Die deutsche Schule in Stockholm, 1977, 22 s.
- Erlebte Bewahrung in turbulenten Zeiten, In: Erbe und Auftrag der Reformation in den böhmischen Ländern, 1979, VI., s. 188–192.
- Warnstedt Ch., V.: Lärd historiker med värdefulla kontakter [učení historik s vzácnými kontakty]. In: Svenska Dagbladet 16. 3. 1985.
- Lagerqvist, L. O.: Emil Schieche 75 år, švédský článek bez odkazu na pramen z pozůstalosti Emila Schieche, dán k dispozici od syna Helgeho.
- Hemmerle, J.: Nachruf auf Emil Schieche, zvl. otisk, Bohemia 26, 1985, s. 396–399.
- Rukopis z pozůstalosti Emila Schieche dán k dispozici od syna Helgeho: 3 strany [str. 32. – 34. z neznámého pramene] v němčině pod titulem „Haha die Deutschen haha hinaus hinaus“ – studie originálního rukopisu Jana Husa, který se nachází v Královské knihovně ve Stockholmu a je označen za válečnou kořist. Sign. A 164
- Strojopisný text ve švédštině z pozůstalosti Emila Schieche, dán k dispozici od syna Helgeho: „Emil Schieche, f. 10/11 I Vien. Vita“

Doz. PhDr. Emil Schieche in Erinnerungen seiner Zeitgenossen in Schweden

Doz. PhDr. Emil Schieche (1901–1985) wurde in einer deutschen, aus Děčín (Tetschen) stammenden Familie geboren. Er erwarb den Dokortitel mit einer Arbeit über die Außenpolitik Johanns von Luxemburg. Ein Historiker, Archivar, wissenschaftlicher Mitarbeiter des Böhmischen Landesarchivs und anderer tschechoslowakischer wissenschaftlicher Arbeitsstellen, Leitungsmitglied im Institut für Archivwissenschaft und geschichtswissenschaftliche

Fortbildung, Lektor der tschechischen Sprache an der Universität in Breslau. Im Protektorat Böhmen und Mähren Leiter des politischen Archivs im Auswärtigen Amt und Reichskommissar mit dem Auftrag, eine Katalogisierung der Slawischen Bibliothek auszuarbeiten. Nach Heydrichs Amtsantritt wurde er seiner Funktion enthoben. Er wurde zur Wehrmacht einberufen, 1945 desertierte er und unterrichtete daraufhin Deutsch und Religion in Kinderheimen von Přemysl Pitter. Seit dem Jahr 1946 bis zu seinem Tod lebte und wirkte er in Schweden: im schwedischen Reichsarchiv, danach als Dozent für Geschichte und historische Hilfswissenschaften an der Universität in Stockholm, wo er Vorlesungen und Seminare im Bereich mittelalterliches Latein, Paläographie, Diplomatie, historische Geographie und Geschichte des Mittelalters hielt. Er wirkte auch in der Leitung der schwedischen Königlichen historischen Akademie. Sein ganzes Leben, auch nachdem er pensioniert wurde, widmete er sich der wissenschaftlichen Arbeit. Er veröffentlichte eine Reihe von historischen Studien und Büchern, deren wissenschaftliche Themen stets im Grenzbereich zwischen der germanischen und slawischen historischen Welt liegen.

Doc. PhDr. Emil Schieche in memories in Sweden

The author recalls a life term of historian and archivist Emil Schieche (1901–1985), originally archivist of Czech Land Archives in Prague, who since 1946 worked in Sweden, in the state archives in Stockholm and at the Stockholm University.